

Me ei osata enää suomea

Suomi on hieno kieli, mutta se on vaarassa. Ja se on ihan omaa syytämme.

 TILAAJILLE

Noora Vaarala

14.1. 7:00 | Päivitetty 14.1. 20:24

KUUNNELLAANPA, miten me oikein puhumme.

”Mun kyssäri on teidän celebrity crush”, sanoo **Tuomas Aho**. Hän siis kysyy, kehen julkisuuden henkilöön paikallaolijat ovat ihastuneet.

Käynnissä on Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan hallituksen kokous. Se alkaa kierroksella, jonka aikana kukin hallituslainen kertoo kuulumisensa ja vastaa aloittajan keksimään hassuttelukysymykseen.

Salla Kuva kertoo olevansa tyytyväinen, koska eilinen esiintyminen edustajiston kokouksessa meni hyvin. ”Mulla oli tosi calm olo, vaikka yleensä mua jännittää tosi paljon.”

Sophie Nyysönen on innoissaan poliitikkojen kanssa sovitusta tapaamisista, joissa yritetään edistää ylioppilaskunnan agenda. ”Kovasti on tulossa tälki viikolla kaikkii miittei.” Lopuksi hän toteaa: ”All good, next!”

Kokoukseen osallistuu kaksitoista opiskelijapoliitikkoa. Osa on paikalla toimistossa Uudella ylioppilastalolla Helsingin keskustassa, osa osallistuu etänä Zoomin kautta. Kun yksi puhuu, muut voivat kommentoida hänen sanomisiaan videopalaverin chat-ikkunassa.

Selviää, että barbadosilainen laulaja **Rihanna** on useammankin hallituslaisen ihastus.

”Rihanna best”, yksi kirjoittaa chatissa.

”Se on myös mun crush”, komppaa toinen.

Kuulumisten jälkeen kokouksessa käydään läpi tulevan viikon tapahtumia. Puheenjohtaja **Jessika Isomeri** esittelee aikataulut.

”Skip Otaniemi mulle”, chattaa hallituksen jäsen, jonka kalenteriin ei siis mahdu vierailua Aalto-yliopiston Espoon-kampukselle.

Sitten aletaan perehtyä yliopistojen hallinnon tasakolmikantajärjestelmään.

Chatiin putkahtaa vitsikäs viesti: ”Tasakolmikanta our lord and savior.”

TÄLLAISTA on nuorten aikuisten ja myös monen vanhemman suomalaisen tavallinen puhekieli. Suomen ja englannin nokkelaa sekoittelua. Pikaviestipuhetta.

Suomen kielen professori ja ylioppilastutkintolautakunnan jäsen **Jaakko Leino** on huolissaan.

Englanti tosiaan valtaa alaa suomelta vauhdilla, kaikilla elämänaloilla. Mutta nuorten puhekielen vuoksi ei hänen mielestään tarvitse hätääntyä, vaikka siinä vilisisi miten paljon angloamerikkalaisesta populaarikulttuurista poimittuja ilmauksia.

”Voisin vastata kysymykseen nuorten englannin käytöstä kahdella tavalla. Joko niin, että se, mitä puhekielessä tapahtuu nyt, siirtyy myöhemmin kirjakieleen. Tai optimistisemmin: vieraskielisiä vaikutteita tulee ja menee, ja iso osa siitä englanninkielisestä uudissanastosta, joka nuorisopuheessa nyt on, katoaa muutamassa vuodessa.”

Totta kuitenkin on, että suomen yleiskieltä ei osata yhtä hyvin kuin ennen. Esimerkiksi äidinkielen ylioppilaskokeen vastauksista nähdään, että kirjoitetun yleiskielen ja sen normien hallinta on abiturienteilla heikentynyt, sanoo Leino. Hän on toiminut pitkään äidinkielen ylioppilaskokeen sensorina.

Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen Karvin arvioinnit osoittavat, että lukiolaisten suomen kielen osaamisessa on suuria eroja, joihin vaikuttavat ainakin opiskelijan sukupuoli, sosioekonominen asema ja vanhempien koulutus. Poikien arvosanat ovat keskimäärin huonompia kuin tyttöjen, ja mitä koulutetumpia huoltajat ovat, sitä paremmin lapset pärjäävät äidinkielen ylioppilaskokeessa.

Monilla lukiolaisilla on vaikeuksia niin pilkkusäännöissä, asiatekstin rakenteen suunnittelussa kuin tyyllilajien hahmottamisessa. Ongelmat eivät liity vain tiettyyn oikeinkirjoituksen yksityiskohtaan, vaan yleiskielen hallinta horjuu ”kautta linjan”, Leino määrittelee.

YKSI syy yleiskielen horjuntaan on lukutapojen ja lukukulttuurin murros. ”Nuoret eivät lue aiempaa vähemmän, mutta he lukevat aivan erilaisia tekstejä kuin ennen. Hyvin lyhyitä tekstejä, joita lähetetään puhelimella”, Jaakko Leino sanoo.

Pikaviestit ovat puheen jatke, kirjoitettua puhekieltä. Ne ovat jo muodoltaan kaukana asiatekstistä: isot alkukirjaimet puuttuvat ja välimerkit ovat vähissä. Yleensä lauseet eivät yhdisty virkkeiksi vaan putoilevat ruudulle puhekuplina, joiden loppu jää roikkumaan.

Brittiläinen kielitieteilijä **David Crystal** kirjoitti jo vuonna 2016, että nuoret eivät halua päättää chat-puheenvuorojaan pisteeseen, koska se vaikuttaisi tyllyltä. Piste on kokenut inflaation. Eikä Whatsappissa muutenkaan keskitytä oikeinkirjoitukseen vaan nopeaan reagointiin. Harva välittää yhdyssanavirheistä.

Chat-tyyli on levinnyt koululaisten koevastauksiin ja lukiolaisten esseisiin. Lukiolaisten teksteissä on yhä enemmän englanninkielisiä ilmauksia ja kömpelöitä muotoiluja.

”Elämme kyllä kauhean kirjallisessa kulttuurissa, mutta pitkiä, huolellisesti kirjoitettuja tekstejä nuoret eivät juuri lue. Saati sitten kaunokirjallisuutta”, Leino sanoo.

Normitetusta yleiskielestä, jolla tämäkin lehtijuttu on kirjoitettu, on tullut monelle kuin vieras kieli. Vaikka vanhempien ikäluokkien suomen kielen taidosta ei tiedetä yhtä paljon kuin nuorten osaamisesta, Leino arvelee, että sama kehitys etenee aikuisten maailmassa. Me kaikki viestimme lyhyesti ja tiiviisti.

Leino havainnollistaa: suuri osa teksteistä, joita me tätä nykyä arjessa kirjoitamme, on lyhyempiä kuin pitkä virke romaanissa. Siksi lause- ja virkerakenteiden taju alkaa huojuu.

Kirjakielen sijaan monille tuttuja ovat englanninkieliset meemit ja fraasit, joita sosiaalisessa mediassa viljellään. *Wadap. U mad bro?*

Mutta vieraskieliset vaikutteet ja lainasanat kuuluvat kieliin, muistuttaa Jaakko Leino. Ne eivät ole se, mikä suomea eniten uhkaa.

KUUSAMON lukion äidinkielenopettaja **Minna Rytisalo** on pettynyt. Opettajat ovat varoitelleet lasten ja nuorten suomen kielen taitojen romahduksesta pitkään. He ovat antaneet päättäjille palautetta, kertoneet kokemuksistaan ja osallistuneet julkiseen keskusteluun, mutta opetussuunnitelmiin sillä ei ole ollut käytännössä vaikutusta.

Varsinkin heikossa asemassa olevien lasten ja nuorten tilanne on mennyt vain surkeammaksi. Karvi on toistuvasti raportoinut eriarvoistumiskehityksestä. Oppilaiden ja opiskelijoiden osaamiserot kasvavat, eikä koulutusjärjestelmä pysty tasaamaan niitä. Kotiolot näkyvät arvosanoissa ja oppimistuloksissa.

”Jokainen opetustyötä tekevä osaa sanoa, että perusopetukseen tarvitaan lisää rahaa, tukiresursseja, osaavia erityisopettajia, kuraattoreita ja koulupsykologeja”, Rytisalo listaa. ”Sen sijaan saimme mielettömän kalliin maksuttoman toisen asteen.”

Rytisalolla on takanaan 20 vuotta opettajana. Sinä aikana lukion äidinkielen ja kirjallisuuden opetussisällöt ovat jatkuvasti lisääntyneet, mutta tuntimäärää ei ole kasvatettu.

”On tullut hirveästi lukutaitoihin liittyvää sisältöä. Monilukutaitoa, visuaalista lukutaitoa.”

Joka kahdeksas nuori lukee niin huonosti, että hän ei tahdo selvitä.

Suomen kieltä ja kirjallisuutta on lukiossa tätä nykyä kuusi pakollista opintojaksoa. Vielä 1990-luvun alussa kursseja oli kahdeksan. Opetusaikaa tarvittaisiin lisää myös siksi, että lukioon tulevien osaamistaso on huonontunut. Lukiossakin pitäisi lähteä liikkeelle alkeista, kuten yleiskielen harjoittelusta, mutta siihen ei ole tuntimäärän puitteissa aikaa.

”Tuntuu turhauttavalta opettaa elokuvakerronnan keinoja niille, joilla ei ole edes kunnollista peruslukutaitoa.”

LUKUTAIDON ongelmat näkyvät esimerkiksi siten, että viiden sivun novelli voi olla lukiolaiselle niin pitkä teksti, ettei sen lukeminen tahdo onnistua. Samaan aikaan äidinkielen ylioppilaskokeen painoarvoa korkeakoulujen valinnoissa on lisätty.

Minna Rytisalo kertoo opettaneensa aina niin sanotuissa tavallisissa lukioissa ja tavallisia opiskelijoita. Hän sanoo, että kymmenen viime vuoden aikana kaikesta kirjoittamisesta ja lukemisesta on tullut suurelle osalle nuorista vaikeampaa. Tekstin kokonaisuuden suunnittelu, omien väitteiden perusteleminen ja rakenteiden hallinta tuottavat päänvaivaa.

Syy ei ole nuorten, Rytisalo korostaa. Keskittymiskyvyttömyys ja lyhytjännitteisyys vaivaavat meitä aikuisiakin. ”Tämä lukutaito, jota nykyisessä maailmassa vaaditaan, ei kannusta pitkäjännitteiseen keskittymiseen.”

Moni nuori ei näe, mitä eroa on viimeistellyllä yleiskielellä ja pikaviestinnällä. Esseeteksteissä vilahtelee englannille tyypillisiä lauserakenteita ja liian suoraviivaisia käännöksiä.

Rytisalo antaa esimerkkejä kielestä, jota lukiolaiset saattavat käyttää:

Tämä asia ei tee järkeä.

Hän on suuri kannustamaan omaa joukkuettaan.

Pienet asiat tekevät ison merkityksen.

Kirjat eivät ole minulle mielenkiintoisia.

Motivaatiota oikeinkirjoituksen ja yleiskielen harjoitteluun ei liiemmin ole. ”Tunneilla kuulee sitäkin, että eihän tällaista kieltä tarvita missään muualla kuin äikässä.”

Mutta kyllä sitä tarvitaan, Rytisalo painottaa opiskelijoilleen. Jos ei hallitse yleiskieltä, ei ymmärrä myöskään esimerkiksi politiikkaa, juridiikkaa tai viranomaisten viestintää.

”Tämä ei ole vain äidinkielenopettajien äänää, että haluamme lisää tunteja, vaan iso yhteiskunnallinen kysymys. Haluammeko Suomeen lukutaitoisia kansalaisia vai lukutaidottomia, joita on helppo ohjailla?”

Rytisalo muistuttaa, että tutkimusten mukaan peräti 13,5 prosentilla 15-vuotiaista suomalaisista on heikko lukutaito. Lukema on vuodelta 2018. Vielä vuonna 2009 heikosti lukutaitoisten osuus oli 8,1 prosenttia.

”13,5 prosenttia on valtava määrä. Heikko lukutaito ei tarkoita, ettei ihminen lue romaaneja. Se tarkoittaa, että ihmisellä on vaikeuksia selvittää ihan jokapäiväisessä elämässä.”

Eikä aikuistenkaan tilanne ole häävi. Opetusministeriön vuonna 2013 julkaiseman tutkimuksen mukaan aikuisista 11 prosentilla oli heikko lukutaito. Yleiskieltä huonosti ymmärtäville suunnatun selkokielen tarve on sekin viime vuosina kasvanut voimakkaasti. Kehitysvammaliitto arvioi kaksi vuotta sitten, että selkokieltä tarvitsee nyt jo 14 prosenttia suomalaisista, siis jopa 750 000 ihmistä. Viisi vuotta aiemmin luku oli 100 000 pienempi.

Rytisalo kyllä ymmärtää nuoria. On muutakin tekemistä kuin lukea opettajan suosittelimia romaaneja. Harrastuksia on paljon. Monet urheilevat lähestulkoon ammatikseen jo lukioiässä. Yhä useampi nuori käy töissä opiskelujen ohella.

Opettajan mukaan paljon on kiinni siitä, millaisen mallin nuori saa kotoaan. Jos kotona ei lueta sanomalehtiä eikä hyllyissä ole kirjoja, lukutottumusta ei pääse syntymään. Silloin eletään Rytisalon sanoin ”tekstien tyhjiössä”.

Kauhukuva lukutaitoisten eliitiistä ei ole kovin kaukainen.

Myös Pisa-tutkimuksissa on huomattu, että lapsen kotitaustalla on valtava merkitys. Rytisalokin huomauttaa, että 120 000 suomalaista lasta elää köyhässä perheessä. ”Heidän vanhemmillaan on muitakin huolia kuin lukemisen edistäminen.”

Peruskoulu ei enää onnistukaan tasaamaan yhteiskuntaluokkien välisiä eroja. Se näkyy myös Karvin arvioinneissa. Korkea ja matala koulutustaso periytyvät yhä voimakkaammin vanhemmilta lapsille.

SUOMEN kielen taitojen heikkeneminen pelottaa Minna Rytisaloa. Hän on miettinyt, onko edessä paluu sellaiseen historian aikaan, jossa lukutaito ei ollut suuren enemmistön vaan eliitin hallussa.

Rytisalolla on mielessään kauhukuva maailmasta, jossa lukutaitoiset pitävät valtaa ja ohjaavat lukutaidottomia. ”Sitten luodaan vaikkapa algoritmit, joiden avulla lukutaidottomat voivat nappia ja kuvaa painamalla valita, mitä tuotteita haluavat ostaa.”

Rytisalo on parhaillaan virkavapaalla lukiosta, sillä hän on myös kirjailija ja kirjoittaa nyt kolmatta romaaniaan. Hän sanoo huomanneensa ja kuulleen, miten lukuisat opettajat vaihtavat alaa, koska opetustyöstä on tullut niin raskasta. Ja toden totta: opetusalan ammattijärjestön OAJ:n syyskuussa julkaiseman selvityksen mukaan kuusi kymmenestä opettajasta harkitsee alanvaihtoa.

Rytisalo itse on halunnut ajatella opettavansa ”koulun kivointa ja maailman tärkeintä” oppiainetta. Nuorten kanssa on hänestä ihanaa tehdä töitä. Mutta viime vuosina käsitys oman ammatin mielekkyydestä on alkanut häilyä.

”Haluaisin, että minulla olisi aikaa opettaa lukemista ja kirjoittamista.”

NYKYNUORIA on kautta aikain parjattu entisiä nuoria tyhmemmiksi. Osaamisen heikentyminen on kuitenkin tosiasia, sanoo Jaakko Leino. ”Uskon äidinkielenopettajien viisautta tässä asiassa.”

Leino puhuu nuorten sanavaraston kapenemisesta ja merkityserojen hahmottamisvaikeuksista. Samankaltaiset sanat, vaikkapa *kansalainen* ja *kansallinen* tai *henkinen* ja *hengellinen*, sekoittuvat helposti.

Leino toteaa, että suomen oikeinkirjoitus vaatii paljon harjoitusta. Esimerkiksi välimerkit hallitakseen on tunnettava kielioppia laajemmin. Jos ei tiedä, mitä ovat päälause, sivulause, rinnasteisuus ja alisteisuus, ei ole mahdollista ymmärtää pilkkusääntöjä.

”Opetussisällöissä on vähennetty kieliopin ja kielitiedon osuutta. Sitä satoa nyt kerätään. Nuorille ei anneta edes mahdollisuutta oppia kielioppisääntöjä. Aika harva niitä rupeaa harrastuksenaan opiskelemaan.”

Leino kuvaa äidinkielen ja kirjallisuuden oppiainetta tuhansien toiveiden kaivoksi. Sen alle on kaadettu paljon esimerkiksi vuorovaikutukseen ja itseilmaisuun liittyviä sisältöjä. Pitkän ajan trendi on ollut yhtäaikainen sisältöjen lisääminen ja tuntikehyksen leikkaaminen. Eikä tuntimäärä ollut korkea alun perinkään.

”Suomessa äidinkieltä opetetaan kansainvälisesti verraten käsittämättömän vähän.”

Suomessa äidinkielen tuntimäärät ovat tosiaan pienehköjä verrattuna useimpiin EU-maihin. Ero korostuu lukiossa. Suomalaisessa lukiossa äidinkielelle on varattu 11,8 prosenttia opetusajasta, kun esimerkiksi Tanskassa prosentti on 17,5, Virossa 16,1 ja Norjassa 15,2.

Kuten Rytisalo, Leinokin kantaa huolta nuorten mahdollisuuksista toimia yhteiskunnassa. Valtaosa nykymaailman töistä vaatii monenlaisia luku- ja tekstitaitoja. On pystyttävä kirjoittamaan raportteja, etsimään tietoa ja suodattamaan sitä.

KAUHUKUVA lukutaitoisten valtaapitävästä eliitistä ja vaille oikeutta jäävistä lukutaidottomista ei ole kovin kaukainen.

Jokainen meistä törmää elämässään sopimusteksteihin. Ne ovat tyypillisesti lauserakenteiltaan monimutkaisia.

Kyse voi olla kauppakirjasta, työsopimuksesta tai vanhempainraha hakemuksesta. Sellaisen Leinokin 20 vuotta sitten lähetti Kelaan. Hän oli vielä kirjoilla perustutkinto-opiskelijana yliopistossa mutta tehnyt useamman kuukauden töitä laitoksellaan. Leino ja hänen esikoisensa äiti laskivat, että perhe pärjäisi Leinon vanhempainvapaan ajan, sillä päivärahassa otettaisiin huomioon hänen palkkatulonsa.

Kela kuitenkin vastasi, että opiskelijalle myönnetään vain minimipäiväraha. Päätös kuulemma perustui lakiin. Leino sisuuntui ja kahlasi asianmukaiset lainkohdat läpi. Missään ei mainittu, ettei opiskelijan tuloja otettaisi päivärahaa laskettaessa huomioon. Hän laati valituksen muodollisella kielellä ja viittasi täsmällisiin lainkohtiin. Kela korjasi päätöksensä.

Jälkeenpäin Leino mietti, miten harvalle vastaava taistelu olisi ollut mahdollinen. Vain pieni osa suomalaisista olisi pystynyt ymmärtämään lakikirjan koukeroista tekstiä. Vielä pienempi osa olisi saanut laadittua uskottavan vastauksen. Se oli oppitunti omien oikeuksien ajamisesta ja kielitaidon merkityksestä.

Nykyään viranomaiset itsekkin tunnistavat kapulakielisyytensä. Esimerkiksi Kelassa ja Verohallinnossa on suunnattu paljon resursseja kielenhuoltoon. Silti viranomaisten kanssa kommunikoidaan yhä pääosin kirjallisesti.

Vanhemmille sukupolville kirjallinen asiointi on kenties helpompaa kuin nykynuorille. Mitä vanhemmasta ihmisestä on kyse, sitä todennäköisemmin sanomalehdet ja kirjat ovat kuuluneet hänen nuoruuteensa.

”Ja kun yleiskielen on kertaalleen oppinut, se ei häviä mielestä järin nopeasti.”

NUORTEN ja vanhusten käyttämä sanasto on erilaista. Näin on ollut aina. Uutta on, että eri ikäryhmät eivät välttämättä ymmärrä toisiaan entiseen tapaan. Ilmiö näkyy esimerkiksi englanninkielisten sanojen lisääntymisenä nuorten puheessa.

Kuten sanottua, englannin sanat eivät yksin horjuta suomen kieltä mihinkään suuntaan.

”Suomen kielen asema on hirveän hyvä”, Jaakko Leino määrittelee. Suomea voi käyttää täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla. ”Mutta tilanteeseen ei ole päästy helposti. Se on vaatinut 200 vuoden määrätietoisen työn.”

Suomen kielen merkittävin uhka tuleekin Jaakko Leinon mukaan juuri tässä. Hän pelkää, että suomalaiset päästävät kielestään irti oma-aloitteisesti. Suunta näkyy esimerkiksi korkeakoulutuksessa, teknologiayrityksissä ja ravintoloissa. Englanti työntää suomea altaan, koska suomalaiset itse suosivat englantia.

Jos yliopistossa opiskellaan ja työt tehdään englanniksi ja lapset pannaan englanninkieliseen päiväkotiin, suomelle ei jää tarpeeksi monipuolista käyttöalaa. Se voi johtaa suomen kutistumiseen.

”Ongelmia on silloin, jos me alamme pitää englantia finimpänä kielenä kuin suomea”, sanoo Leino. ”Suomen kieltä ei uhkaa mikään muu kuin suomalaiset itse.”

ENGLANNIN rooli kansainvälisenä asiointikielenä ei näytä hiipuvan. Päinvastoin. Kaikkien Suomessa asuvienkin oletetaan osaavan vähintään auttavasti englantia, sanoo Jaakko Leino. Siksi kai niin suuri osa mainoksista, ruokalistoista ja oppimateriaaleista kirjoitetaan englanniksi.

Mutta joidenkuiden ei odoteta osaavan suomea lainkaan. On jo ihan tavallista, että it- ja bisnesmaailman ykköstyöpaikoissa pärjää, vaikkei opettelisi uuden kotimaansa kieltä. Työpäivän jälkeen voi mennä kahvilaan, jossa tarjoilijat puhuvat vain englantia. Näin on ainakin pääkaupunkiseudulla.

Leinosta on sinänsä hyvä, että myös suomea osaamattomille tulijoille on tarjolla töitä vaikkapa ravintola-alalla. Hän lisää, että töitä etsivät turvapaikanhakijat kyllä pyrkivät opettelemaan suomea sen verran, että pääsevät kiinni leivän syrjään. Useimmissa maahanmuuttajien pyörittämissä pienissä ravintoloissa asiakkaita palvellaankin suomeksi. Trendikkäissä paikoissa taas englannin käyttö voi olla suorastaan imagoasia.

Vika on siis ylemmissä yhteiskuntaluokissa, joissa osa ihmisistä kokee, ettei suomea tarvitse mihinkään.

”On se kumma, jos kebabmyyjä oppii suomen mutta it-asiantuntija ei. Kyse on tietoisesta valinnasta, jota yhteiskuntamme tukee. Itse asiassa yhteiskuntamme kouluttaa koko ajan lisää tällaisia englanninkielisiä ammattilaisia.”

Viestimme helposti, ettei suomea edes kannata puhua.

Leinolle tulee mieleen myös työtovereita yliopistosta. ”Kielten eksperttejä, jotka opettavat äidinkieltään yliopistossa ja ovat asuneet täällä vuosikymmeniä mutta eivät silti ole opetelleet suomea. Herää kysymys, miten korkean tason kielenopettaja voi suhtautua kielen oppimiseen sillä tavalla.”

Englannilla pärjää nykyään suomalaisessakin yliopistossa, koska englanti on tieteen valtakieli. Ja kun kansainvälisistä julkaisuista on tullut tieteentekijöille aina vain tärkeämpiä, suomi on joutunut julkaisukielenä jalkapuolen asemaan. Se on johtanut tilanteeseen, jossa suomea ei aina ole edes mahdollista käyttää.

”Yliopisto-opiskelijoiden esseevastauksista näkee, että tarvittavia termejä ei aina ole olemassa suomeksi”, Leino sanoo.

Jos korkeakoulun oppimateriaalit ovat englanniksi, opiskelijan vaihtoehdot ovat vähissä. ”Emme voi olettaa, että opiskelijat itse keksisivät ja lanseeraisivat uusia tieteellisiä, suomenkielisiä termejä.”

Tällä voi olla mullistavat seuraukset. Jos tiedettä ei tehdä ja uutta käsitteistöä ajankohtaisista ilmiöistä ei synnytetä suomeksi, suomen kieli putoaa kehityksen kelkasta. Suomeksi ei pysty enää kuvailemaan maailman ilmiöitä.

ME suomenpuhujat olemme siis vastuussa siitä, mihin kieleemme kelkka kääntyy. Parantamisen varaa olisi.

Miksi me emme puhu suomea opetteleville suomea? Sitä Kotimaisten kielten keskuksen erityisasiantuntija **Matti Räsänen** ei käsitä. Räsänen seuraa työkseen suomen kielen tilaa ja tšekäläistä kielipolitiikkaa.

Kun suomen natiivipuhuja kohtaa ulkomailta Suomeen muuttaneen ihmisen, joka vasta harjoittelee suomea, hän vaihtaa salamana englantiin. Suomea opiskelevalla ei ole mahdollisuutta harjoitella uutta taitoaan, eikä hän pääse suomalaisen kieliyhteisön jäseneksi.

”Olisi syytä miettiä, onko meillä asenteissa vikaa, jos emme hyväksy epätäydellistä suomen kieltä”, Räsänen sanoo. ”Kynnystä pitäisi madaltaa, jotta jokainen pääsisi käyttämään suomea sillä kielitaidolla, joka hänellä on. Miksei suomi voisi olla se lingua franca, jota puhuisimme täällä Suomessa yhdessä?”

Monissa muissa maissa paikallisen kielen puhumisesta saa kehuja, vaikka sitä taitaisi vain muutaman sanan, Räsänen toteaa. Italialainen ilahtuu, jos ulkomaalainen tervehtii tai kiittää italiaksi. Sanoo *buongiorno* ja *grazie*.

Englantiin vaihtamisen tarkoitus on ehkä ystävällinen mutta tulos surkea. Vaihtaminen on viesti, ettei suomea edes kannata puhua.

Räsänen ja Leinon mukaan tämä on yksi suomen kielen kohtalonkysymyksistä, koska vieraskielisten määrä maassamme joka tapauksessa kasvaa. Ilman käytännön harjoitusta kukaan ei opi sujuvaksi puhujaksi.

Samaan syssyyn voitaisiin unohtaa myös myytit suomen kielen vaikeudesta. Suomi ei ole sen monimutkaisempi kieli kuin muutkaan. Vaikeuden hokeminen vain nostaa oppimisen kynnyistä. ”Ikään kuin hankala suomen kieli olisi este tänne muuttamiselle”, Räsänen harmittelee.

Hän kaipaakin myönteistä puhetta suomen kielestä ja rinnakkaiskielisyydestä.

Millaista suomea täällä sitten vuonna 2050 puhutaan?

SEKÄ Jaakko Leino että Matti Räsänen uumoilevat, että englannin vaikutus suomeen voimistuu entisestään tulevina vuosikymmeninä. Se näkyy sanatasolla. Uutta sanastoa tulee, ja osa vanhoista lainoista painuu unholaan. Kielioppi tai kielen rakenteet tuskin kuitenkaan muuttuvat mainittavasti. Ne ovat olemukseltaan jähmeitä ja hitaita.

”Suomen kielen oikeinkirjoitus muuttuu hitaasti. Siihen on tehty viimeisen sadan vuoden ajanakin vain kosmeettisia muutoksia”, sanoo Räsänen.

Millaista suomea täällä sitten vuonna 2050 puhutaan?

”Jotkin ilmiöt, jotka nyt leimataan puhekielisiksi ja yleiskielen vastaisiksi, todennäköisesti hyväksytään yleiskieleen”, Leino sanoo.

Kuvaava esimerkki on *alkaa tekemään* -muoto, josta nousi kohu vuonna 2014. *Alkaa tekemään* oli ollut pitkään puhekielessä käytössä *alkaa tehdä* -muodon rinnalla, mutta suomen kielen lautakunnan päätös ottaa se osaksi yleiskieltä herätti närää intohimoisesti kieleen suhtautuvissa suomalaisissa. Heitäkin meillä on, Facebookin Yhdyssana on yhdyssana -ryhmään ja lehtien mielipidepalstoille kirjoittelevia entusiasteja, joille huolellisen suomen ylläpitäminen on sydämen asia.

Leino ei uskalla ennustaa, milloin esimerkiksi kaksoispassiivi (*ei oltu tehty*) tai puhekielessä yleinen *me tehdään* -passiivirakenne hyväksytään kielilautakunnassa. Todennäköisesti näin käy jossain vaiheessa. Sen sijaan esimerkiksi omistusliitteiden katoamisesta ei ole merkkejä, vaikka *Minun Sonera* -mainoksen aikoihin jotkut niin pelkäsivät.

”Omistusliitteet ovat yleiskielen normina aika keinotekoinen juttu”, Leino toteaa. Hän tarkoittaa, ettei omistusliitteitä ole ikinä käytetty puhekielessä samalla tavalla kuin nykyinen yleiskielen normi vaatisi. Siksi liitteet unohtuvat toisinaan kirjoitetusta kielestä.

Leino ja Räsänen toivovat, että suomen kielen asemaa varjeltaisiin yhteistuumin. Erityisesti korkeakoulutuksen ja tieteen englanninkielistymiseen on tärkeää puuttua pian. Se on jo vaarallisen pitkällä.

Joissain maissa englannin ylivaltaa vastaan on käyty lakien voimin. Esimerkiksi Islannissa, Ranskassa ja Unkarissa on määrätty, että mainoksissa käytettävät englanninkieliset sanat on käännettävä maan pääkielelle. Samoissa maissa on nähty paljon vaivaa oman sanaston kehittämiseksi, jotta suoria lainoja englannista tarvittaisiin vähemmän.

Suomessa tuskin nähdään vastaavia toimia, mutta kielilautakunta on esittänyt toistuvasti huolensa suomen käyttöalan kaventumisesta. Muutos voi edetä lähes huomaamatta.

”Kovin moni suomalainen ei varmaankaan tietoisesti halua luopua suomen kielen täysivaltaisesta asemasta”, sanoo Jaakko Leino.

”Silti me sahaamme omaa oksaamme.”

OPISKELIJOILLE koulutuksen englanninkielistyminen on arkea.

Helsingin yliopiston ylioppilaskunnan hallituksen jäsen Salla Kuva vahvistaa pelon aiheelliseksi. Hän opiskelee politiikkaa ja viestintää. ”Meillä melkein kaikki kurssikirjat ja artikkelit ovat olleet englanniksi”, hän sanoo.

Ensimmäisinä opiskeluvuosina opetusta oli myös suomeksi, mutta mitä pidemmälle opinnoissa mennään, sitä enemmän siirrytään Englantiin.

”Maisterivaiheessa ilmeisesti valtaosa kursseista on englanniksi”, Kuva sanoo. ”Näen, että varmasti tällä on ollut vaikutusta kieleni kehittymiseen.”

Kuvan äidinkieli on suomi, mutta kuulumiskierroksella hän kuvaili oloaan Englannin sanalla *calm* (rauhallinen). ”Tiedostan, että puhun usein *Englantiä*”, hän sanoo.

Englanninkielisten opintojen lisäksi kielten sekoittumiseen on hänen kohdallaan vaikuttanut taannoinen opiskelijavaihto Skotlannissa. ”Moni nuori suorittaa nykyään osan opinnoistaan ulkomailla. Opiskelukielenä ja muiden vaihto-opiskelijoiden kanssa käytetään usein Englantia.”

Skotlannista Kuvan puheenparteen tarttui joukko iloisia fraaseja: *Awesome! Great! Sounds good!* ”Lisäksi on hassuja sekalaisia lauseita, kuten: mitä teet weekendinä?”

Toinen hallituksen jäsen, **Tuukka Kainulainen**, opiskelee ruotsiksi Svenska social- och kommunalhögskolanissa. Hän on huomannut, että yliopiston ruotsinkielisessä yksikössä ollaan Englannin vaikutuksesta huolestuneempia kuin suomenkielisissä tiedekunnissa.

”Tämä johtuu varmasti osin siitä, että ruotsi on Suomessa vähemmistökieli, jonka elintilaa kaventaa englannin lisäksi myös suomi.”

Kainulaisen mielestä englannin yleistyminen on kaksipiippuinen juttu. ”Toisaalta on tärkeää pitää pieni suomen kieleemme elossa, mutta toisaalta englanti yleiskielenä on ylivoimaisen kätevä.”

Kansainvälisten osaajien ja työvoimapulan paikkaajien houkuttelemiseksi suomen kielen asemaa voi olla tulevaisuudessa pakko heikentää, Kainulainen epäilee. Hän sanoo valitsevansa mieluummin suomalaisen ilmauksen kuin anglismin, jos valinnanvaraa on - vähintään virallisemmissa yhteyksissä.

PITKÄN linjan ammattilaiset, sellaiset kuin Jaakko Leino, Minna Rytisalo ja Matti Räsänen, eivät ole ainoita, jotka esittävät kritiikkiä englannin ylivaltaa kohtaan. Huolestuneita puheenvuoroja kuuluu ylioppilaskunnan hallituksestakin.

Hallituksen jäsenen, saksan kielen pääaineopiskelijan **Aleksi Tujusen** mielestä englanti ei saa olla kansainvälisyyden synonyymi. ”On muitakin kieliä ja niitä edustavia ihmisiä, jotka luovat kansainvälisyyttä.”

Tujunen ymmärtää nuorten finglishiä kyllä jossain määrin, mutta isompina annoksina se ärsyttää. Kielitieteen opiskelijana hän on samoilla linjoilla kielentutkijoiden kanssa siitä, missä pahimmat vaaranpaikat sijaitsevat.

”Puhekielen sijaan pitäisi olla huolissaan siitä, että joillain tieteenaloilla kurssimateriaalit voivat olla pääasiassa englanniksi. Kun kielen käyttöala kapenee, sen asema heikentyy.”

Tujusen mielestä Helsingin pormestarin **Juhana Vartiaisen** toivoma tila, jossa maahanmuuttaja voisi pärjätä Suomessa englannilla, ei ole realistinen. Englanti voi auttaa alkuun, mutta pidemmän päälle on opittava suomea.

Omaa kielenkäyttöään Tujunen on tietoisesti suomalaistanut. ”Olen käyttänyt fnglishiä nuorempana esimerkiksi tietokonepeleissä ja kavereiden kanssa, mutta nykyään käytän ja pyrin käyttämään suomalaisperäisiä sanoja.”

No, mutta: *sounds good*.

Kirjoitus on julkaistu alun perin HS Teema -lehden suomen kieltä käsitelleessä numerossa lokakuussa 2021. Lisätietoja Teema-lehdestä osoitteessa [HS.fi/teema](https://hs.fi/teema).